

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Іванцова Я.А.

студент,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ КОНСТИТУЦІЙ, ЯКІ ДІЯЛИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ЗАКРІПЛЕНИХ У НИХ ТРУДОВИХ ПРАВ

Основним законом кожної держави є Конституція. Вона тлумачить політичні та економічні процеси, які відбуваються в країні, закріплює ідею розподілу і організації державної влади, визначає і захищає права свободи та інтереси громадян.

Конституція України – це найвищий за юридичною силою правовий акт. Вона закріплює організацію органів, що здійснюють публічну владу на основі принципу народного суверенітету, їх взаємовідносини між собою. Своїми нормами вона сприяє узгодженості всього правового розвитку країни, систематизації права. Конституція є основним джерелом будь-якого права і трудове право не є виключенням. Але ті трудові права, які містить сучасна Конституція не завжди були закріплені в Основному Законі. З розвитком нашої держави, зміною влади, змінювались Конституції, а отже, і ті трудові права, які в ній закріплювались. Основи конституційного розвитку на теренах України було закладено ще на початку XVIII століття, коли з'явився конституційний проект Пилипа Орлика. Становище народних мас, соціально-економічні проблеми, гніт з боку інших держав – усе це зумовило появу Конституції Пилипа Орлика 1710 року. Якщо до змісту цієї Конституції, стосовно прав робітників, то в ній, зокрема, йшлося про те, що праця ремісників та інших повинна оплачуватися. Особливо цінним в Конституції України 1710 р. є те, що в ній йшлося про забезпечення прав людини, економічні та інші важливі для держави питання. На жаль, ця Конституція не знайшла свого практичного застосування, бо колоніальний гніт Російської імперії зростав, доки врешті-решт не знищив гетьманат як інституцію.

Наступного разу спроба українського народу якимось закріпити свої права та свободи на законодавчому рівні відбулася аж у 1919 році. В Конституції цього року вже йшлося про права працюючих, а саме, ця Конституція утворювала для працюючих мас можливість користуватися правами (свободою живого і друкованого слова, зборів і спілок), позбавляючи цих прав пануючі класи і спільні з ними по своїй політичній позиції громадські групи. Так як кодифікованого закону, який би окремо закріпив права трудящих не було, то до конституції входив пристосований до УСРР текст Декларації прав трудящого та експлуатованого народу. Влада працюючих мас на території

Української Соціалістичної Радянської Республіки здійснювалась через Ради Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів та інші органи влади. Ця конституція була досить непоганою з точки зору робітників адже вона зазначала, що влада закріплювалася тільки за трудящими масами: лише за ними визнавалися політичні права, на них покладався збройний захист завоювань революції

Проміжок часу, між якими укладалися конституції в Радянську епоху, не був великим. Наступна вже була прийнята у 1929 році. За цією Конституцією праця визнавалася обов'язком усіх громадян; права на відпочинок, охорону здоров'я, матеріальне забезпечення старих і непрацездатних та інші соціально-економічні права, як і про особисті права (недоторканність особи, житла, листування тощо), конституція не згадувала. Мені здається, що вона закріплювала не так права і свободи робітників як обов'язки, тому можна казати, що вона не знайшла підтримки у працюючого населення, адже натомість тих обов'язків не давала працівникам належних гарантій та свобод.

В 1937 році були прийнята наступна Конституція. Вона в цілях забезпечення за працюючими дійсного доступу до знання ставила своїм завданням дати робітникам і селянам повну, всебічну освіту. УСРР визнавала обов'язки всіх громадян Республіки на працю і проголошувала гасло: «не працюючий не їсть». Законом захищалося право особистої власності громадян на їхні трудові доходи та заощадження, на житловий будинок і підсобне хатне господарство тощо, право спадкування особистої власності громадян, а також особиста власність членів колгоспного двору. Загалом, ця Конституція була більш сприятливою для робітників. Приватне господарство ґрунтувалося на особистій праці й виключало експлуатацію людини людиною.

Завершальним прийняттям у Радянські часи Конституцій був 1978 рік. За цим основним законом, держава стала більше дбати про поліпшення умов і охорону праці, її наукову організацію, про скорочення, а надалі і повне витіснення важкої фізичної праці на основі комплексної механізації і автоматизації виробничих процесів. Також безперечним поліпшенням для працівників стало здійснення державою курсу на підвищення рівня оплати праці, реальних доходів трудящих. Всі громадяни мали право на працю, тобто всім гарантувалася оплата праці відповідно до її кількості та якості і не нижче встановленого державою мінімального розміру

І, нарешті, сучасність – Україна в умовах незалежності. Прийняття Конституції вже незалежної, суверенної України -28 червня 1996 року. Основний закон має найвищу юридичну силу, визначає мету, цілі, завдання та зміст усіх інших нормативно-правових актів. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Отже, вони є правовою основою для всіх нормативно-правових актів.

Серед основних прав і свобод людини, суспільства, обов'язків держави вона закріпила права, що стосуються саме трудового законодавства, а саме : право на труд, право на відпочинок, права та вільності профспілок, обов'язки держави щодо захисту трудящих.

Згідно з положеннями ст. 43 Основного Закону України кожен має право на працю. Це право включає можливість заробляти собі на життя працею, яку особа вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості в обранні професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Уперше Конституція заборонила використання примусової праці. Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, яка виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стани. Кожен має право на належні, безпечні та здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом. Це також було закріплено уперше. Громадянам гарантується захист від незаконного звільнення. У статті 44 Конституції України вперше закріплено право тих, хто працює, на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. У Конституції України відображено такі права, як право на відпочинок (ст. 45), на соціальний захист (ст. 46), на достатній життєвий рівень для себе і для своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло (ст. 48) та ін. Конституція закріплює право на працю, право на освіту, право на житло, право на охорону здоров'я, які є найважливішими економічними, соціальними та культурними правами. А соціальні сторони життя людей, я вважаю, регулюються саме нормами трудового права, і тому йому повинна належати провідна роль у реальному забезпеченні соціальних прав громадян.

Відповідні статті Конституції закріплюють основні права громадян як суб'єктів трудового права. В них встановлюються вихідні положення оплати праці, регулювання робочого часу і часу відпочинку, дисципліни праці, охорони праці, соціального забезпечення та інші.

Отже, серед законів, що є джерелами трудового права, основне місце, безперечно, належить Конституції України. Вона слугує основним джерелом, яке охоплює всі сфери суспільних відносин (в тому числі і трудову), визначає принципові позиції законодавця з найважливіших питань правового регулювання трудових та тісно пов'язаних з ними суспільних відносин.